

Vitgenšteiniškos implikacijos: Malvinos Jelinskaitės fotografijų paroda „Mėno forte“ („Klausyk pasroviui“) Vilniaus „Prospekto“ galerijoje

Kęstutis Šapoka

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
Martynas Mažvydas National Library of Lithuania
kestutis.sapoka@lnb.lt

Santrauka. Aptariama menininkės, menotyrininkės ir fotografės Malvinos Jelinskaitės personalinė paroda „Mėno forte“ („Klausyk pasroviui“), veikusi 2025 m. sausio 22 d. – vasario 22 d. Vilniaus „Prospekto“ galerijoje (Gedimino pr. 43). Viena pagrindinių šios parodos metaforų – *kasdienio* gyvenimo rašymas. Recenzijoje pasitelkus Ludwigo Wittgensteino kalbos žaidimų teorijos ir jo paties psichologijos filosofijos postulatus išryškinami M. Jelinskaitės fotografavimo metodo ir fotografijų konceptualūs bruožai. Jie leidžia teigti, jog M. Jelinskaitės fotografavimo metode ne iliustratyvia, o būtent konceptualia prasme išvelgtina sąsaja su kalbos filosofija.

Reikšminiai žodžiai: Malvina Jelinskaitė, postfotografija, subjektyvumas, performatyvumas, kalbiniai žaidimai, kalbos filosofija, psichologijos filosofija, Ludwigas Wittgensteinas.

Wittgensteinian Implications: Malvina Jelinskaitė's Photo Exhibition “Mėno forte” (“Listen Downstream”) at Prospekto Gallery in Vilnius

Summary. The review examines the solo exhibition “Mėno forte” (Listen Downstream) by the artist, art historian and photographer Malvina Jelinskaitė, which ran from January 22 to February 22, 2025 at Prospekto Gallery (Gedimino Ave. 43, Vilnius), in particular, the writing of everyday life, which is one of the main metaphors of the exhibition. The author of the review highlights the conceptual features of Jelinskaitė's photographic method and photographs, using Ludwig Wittgenstein's theory of language-games and his philosophy of psychology. They suggest that in its connection to the philosophy of language, Jelinskaitė's method is rather conceptual and not illustrative.

Keywords: Malvina Jelinskaitė, postphotography, subjectivity, performativity, language-games, philosophy of language, philosophy of psychology, Ludwig Wittgenstein.

Fotografuojanti filosofė ir filosofija fotografijoje

Aptariamos personalinės parodos „Mėno forte“ („Klausyk pasroviui“), veikusios 2025 m. sausio 22 – vasario 22 d. Vilniaus „Prospekto“ galerijoje, autorė yra menininkė, menotyrininkė ir fotografė Malvina Jelinskaitė. Autorė 1999 m. yra baigusi filosofijos bakalauro studijas Vilniaus universitete ir 2009 m. – dailėtyros magistro studijas Vilniaus dailės akademijoje. Tačiau dar prieš studijas ir studijuodama ji fotografavo. Tad galima teigti, kad šios menininkės teorinis išsilavinimas natūraliai įaugo į jos fotografavimo

Received: 28/02/2025. **Accepted:** 27/03/2025.

Copyright © 2024 Kęstutis Šapoka. Published by the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

motyvaciją ir metodą. M. Jelinskaitė priklausytų subjektyvizuotai, intuityvizuotai lietuvių postfotografijos atšakai, kuri paprastai siejama su paradigminiu vadinamosios meninės fotografijos posūkiu į skaitmeninę fotografiją, konceptualumą ir performatyvumą¹, kartu – ir į medijoms artimus vaizdinio „kalbėjimo“ būdus².

M. Jelinskaitės fotografavimo metodas išsiskiria specifiniu (beveik teistiniu-apofatiniu) filosofiskumu. Menininkė krypta į idealistinio iracionalumo pusę, kurioje: „[s]varbiausias šiuo atveju yra pats mediacijos aktas, t. y. gijos, jungiančios vidinę ir išorinę trukmes, jungiančios aš, Aš ir Kitą“³. Kartu tai ir skaitmeninė fotografija, tyrinėjanti fotografijos kalbą ir fotografiją *kaip* kalbą. Žinoma, toks pasakymas yra tautologinis – beveik visa fotografija vienaip ar kitaip tyrinėja pati save. Vadinasi, norint atskleisti šių sąvokų tarpusavio sąsajas reikalingas išplėstinis paaiškinimas.

Parodos „Mėno forte“ („Klausyk pasroviui“) formali ir semantinė struktūra

M. Jelinskaitei būdingas „spontaniškas“ ar netgi gaivališkas (performatyvus) fotografavimas ir fotografavimas kaip dienoraštis. Jos fotografavimo metodas taip pat gali būti apibūdinamas ir tokiomis sąvokomis kaip serijiškumas, srautas, nesvarbių, nereprezentatyvių, (tarsi) atsitiktinių akimirų fiksavimas, neišsakymas, pauzės, dviprasmybės, vaizdiniai paradoksai. Tai ir socialinėms medijoms artimas vizualumas, iš dalies atkartojantis socialinių tinklų serijinės, fragmentuotos vaizdinijos logiką, bet labiau ją kritikuojantis. Vis dėlto tokia tarsi intuityvaus fotografavimo strategija remiasi (nebūtinai įsisąmonintu) konceptualių pamatu. Pati parodos autorė teigia:

Kurdama savo fotografijų parodą „Mėno forte“ („Klausyk pasroviui“) [...] kaip konceptualią gyvenimo rašymo (life-writing) metaforą (o gal alegoriją ar parodiją?) išnaudojau fotografinio pasakojimo galimybes (photomontage, collage etc.), taip pat intertekstualumą, perkėlimą, fikciją, serijiškumą, kai pati fotografija pateikia savo potekstes, savo šifravimo konvencijas. Parodoje man svarbu fotografijų sekos ir eilės, kurios primena srauto vaizdinius ir pačios yra sraute. Tokiose serijose pavienės fotografijos įgyja naujų prasmų, nukrypsta nuo pradinės reikšmės ar net jai prieštarauja. Jos kaip neišsakytos mintys ar ausyse skambančios kažkur nugirstos melodijos primena visumos fragmentus, nepretenduojančius atspindėti visumos.⁴

M. Jelinskaitė taip pat vengia fotografijos kaip (at)vaizdo – paveikslėlio – sampratos (tokiai sampratai atstovautų gražūs, po stiklu įrėminti vaizdai – pavyzdžiui, prieš M. Jelinskaitės parodą veikusi (2024 m. gruodžio 4 d. – 2025 m. sausio 11 d.) Algimanto Kunčiaus fotografijų paroda „Įsiklausymai“).

¹ Kaip fotografijos posūkiu į šias kryptis atstovas pirmiausia minėtinas XX a. 8-ojo dešimtmečio pabaigoje debiutavęs fotografas Algirdas Šeškus, taip pat 9-ajame dešimtmetyje debiutavę fotografoi menininkai Alvydas Lukys, Gintautas Trimakas, Gintaras Zinkevičius ir 10-ajame dešimtmetyje debiutavęs Darius Žiūra. Atskirai minėtinas savitas menininkų Svajonės ir Pauliaus Stanikų duetas.

² Kaip šios krypties atstovai minėtini: Akvilė Anglickaitė, Arturas Bumšteinas, Joana Deltuvaitė, Gintaras Didžiapetris, Ugnius Gulguda, Benigna Kasparavičiūtė, Aurelija Maknytė, Robertas Narkus, Paulius Petraitis (Paul Paper), Rokas Pralgauskas, Vilma Samuilionytė, Alma Skersytė, Gytis Skudžinskas, Kęstutis Šapoka, Tadas Šarūnas, Miriam Wirz ir kiti. Maždaug po 2010 m. beveik visi Vilniaus dailės akademijos Medijos katedrą baigę menininkai, naudojantys fotografijos mediją, iš dalies vadintini postfotografais. Tačiau iki šiol išlieka iki galo neaiški skirtis tarp postfotografijos, konceptualiosios fotografijos, tarpdisciplininio meno ir medijų meno sampratų. Lietuvos fotografijos teoretikai nesutaria, kiek terminas „postfotografija“ yra bendrasis vardiklis, o kiek, priešingai, jis žymi tik siaurą tam tikro laikotarpio lietuvių specifinės fotografijos atšaką. Plačiau apie postfotografiją Lietuvoje žr. Dobriakovas, J. Postfotografija: Lietuvos fotografijos evoliucijos akligatvis ar tarpinė grandis? *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2020, Nr. 99: Fotografija: tarpininkės vaidmenys kultūroje / sudarytoja A. Narušytė, p. 159–184, <https://doi.org/10.37522/aaav.99.2020.8>. Šiame straipsnyje terminas „postfotografija“ suprastinas labiau „bendrojo vardiklio“ prasme.

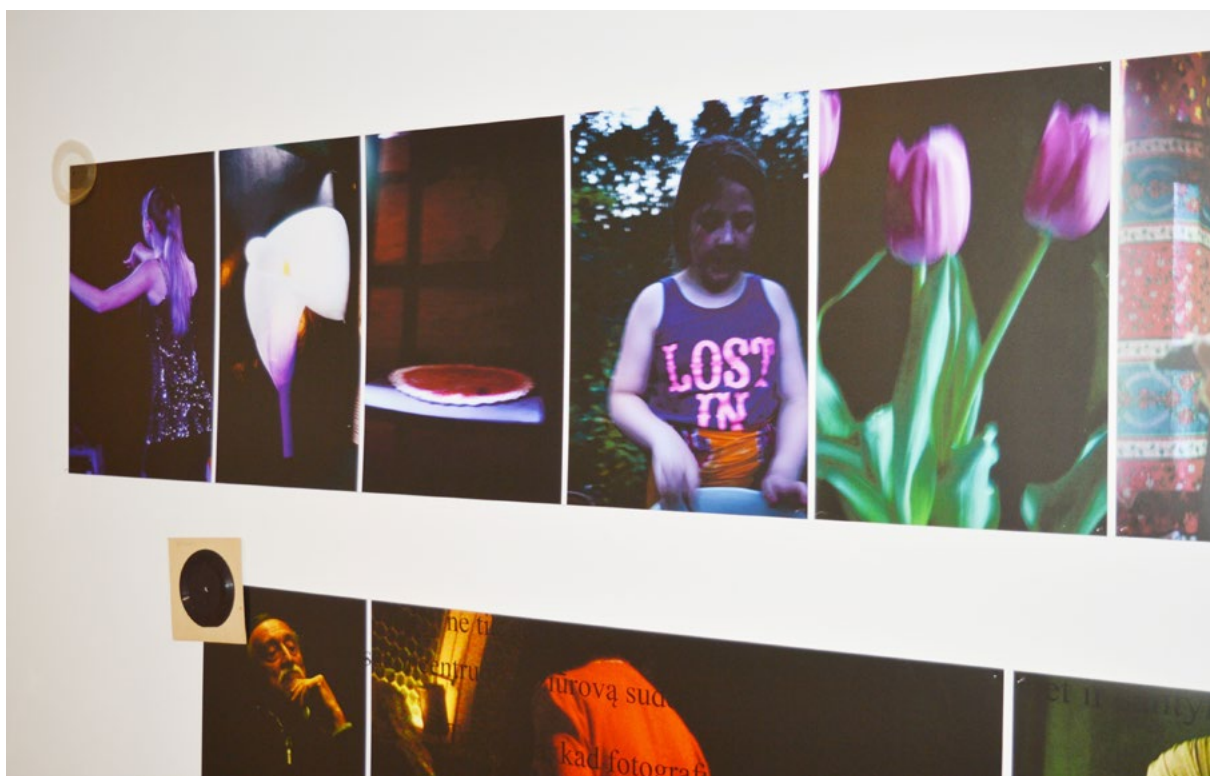
³ Šapoka, K. Auksas ir žuvis: Malvinos Jelinskaitės fotografinio medijavimo praktikos. *Logos*, 2020, Nr. 102, p. 132, <https://doi.org/10.24101/logos.2020.14>.

⁴ Jelinskaitė, M. Kasdienybė virtualioje vaizdinioje, arba Laisvos mintys apie fotonaratyvo nelaisvę. *Šiaurės Atėnai*, 2025 m. vasario 14 d., Nr. 3 (1451), p. 6. Taip pat prieiga per internetą <http://www.satenai.lt/wp-content/uploads/2024/12/Nr.3-1451-2025-02-14.pdf> [žiūrėta 2025-02-18].

Menininkės fotografijos krypta į *paravizualumą*, *antvizualumą*, abstrahavimą, fragmentacijas, taip pat vaizdo konvertavimą į kitas ženklines sistemas. Neretai akcentuojamas fotografijos medžiagiškumas – fotografijos paverčiamos objektais. Galiausiai, vaizdo fotografijoje suprobleminamos matymo ir suvokimo konvencijos:

Parodoje komponuodama tuštumas pasikliaunu spalva bei forma ir ieškau būdo garsui, žodžiui, minčiai fotografiškai suvokti, ieškau būdo kitokiam fotografiniam pasakojimui plėtoti [...].⁵

Aptariamoje parodoje taip pat dominuoja eklektika ir / kaip (socialinėms medijoms būdinga) fotografijų srauto idėja. Kaip minėta, ji susijusi su fotografavimu kaip gyvenimo rašymu (egzistencialistiniu performatyvumu). Parodoje eksponuojamos skirtingų formatų, įvairiai derinamos fotografijos – jos tampa tarsi rišlūs, kiek padriki vaizdiniai pasakojimai. Kadangi vartojama „pasakojimo“ sąvoka, parodoje daug nuorodų į kalbą, lingvistinę ženklų sistemą. Tai ir nuotraukų serijos, ir knygų puslapių nuotraukos, fotografuoti įvairūs užrašai, taip pat užrašai, tarsi „komentuojantys“ kai kurias fotografijas, užrašai, skaitmeniniu būdu užkloti ant fotografinių vaizdų. Taip pat „Marijos radijo“ laidos garso įrašo ištrauka. Šioje ištraukoje (ji girdima per ausines) kalbama apie „įsivaizduojamą gyvūną“ – tokį, kuris gyvena jį įsivaizduojančio subjekto vaizduotėje. Svarstoma, tikras toks gyvūnas ar ne?

M. Jelinskaitės parodos fragmentas. 2025. Kęstučio Šapokos nuotraukos

Parodoje eksponuojama vos viena „tradiciškai“ po stiklu įrėminta nuotrauka. Ji – tiesiog atremta į sieną. Dominuoja (at)vaizdai, atspausti ant fotografinio popieriaus, atspausti ir klijuoti ant pagrindo (vadinamosios kapos), tiesiog „urmu“ sugrupuoti kelių metrų ilgio popieriaus rulone. Ko gero, tas rulonas – parengiamoji medžiaga 2014 m. publikuotam fotografijų albumui „Auksas ir žuvis“⁶. Beje, iš šio albumo egzempliorių suformuota „kolona“, pastojanti kelią praėjime iš galerijos pirmosios patalpos į tolimesnę. Albumus lankytojai gali pasiimti, taigi „kolona“ pamažu tirpsta.

⁵ *Ibidem*, p. 6.

⁶ Jelinskaitė, M. *Auksas ir žuvis / Gold and Fish* / sudarytojas / compiler A. Šeškus. [Išleido / published by TV Play: atspaudė / printed by Standartų spaustuvė, 2014].

M. Jelinskaitės parodos fragmentas

Ekspozicijoje yra du ekranai. Viename jų *slideshow* principu keičiasi skaitmeninių atvaizdų kaleidoskopas. Kitame ekrane „videoakis“ keliauja labirintu, suformuotu iš audinio (medžiagos), ir per ausines galima klausytis minėtos ištraukos iš „Marijos radijo“ laidos.

Tokią parodos struktūrą ir deklaruojamą fotografavimo metodą galima interpretuoti keleriopai. Visų pirma, per minėtą dvasinio medijavimo, kvazireliginės apofatikos prizmę, kai fotografuojama tai, ko nu-fotografuoti, užfiksuoti neįmanoma – tam tikros būsenos, impulsai (fotografuojant). Antra, per minėtą socialinę – virtualios vaizdinijos, socialinių tinklų, masinės visuomenės – prizmę (pavyzdžiui, pasitelkus *fotografijos turisto, spragsėtojo, akimirkų medžiotojo, nuotraukų entuziasto* kategorijas). Trečia, per kalbos filosofijos prizmę; šios parodos recenzijoje – per kalbos, logikos ir vaizduotės filosofo Ludwigo Wittgensteino (1889–1951) loginių paradoksų, kalbinių žaidimų koncepciją.

Fotografavimo kaip (kalbos) logikos paradoksai: kaip apibūdinama siela?

Pačios M. Jelinskaitės teigimu, ji parodos pavadinimui pasitelkė (retai vartojamą) muzikinį terminą „mėno forte“ (liet. „klausyk pasroviui“), norėdama pabrėžti konvertavimo iš vienos ženklų semantinės sistemos į kitą leitmotyvą. Šį leitmotyvą menininkė buvo radikalizavusi Vilniaus fotografijos galerijoje 2020 m. rengtoje parodoje „O“. Joje buvo eksponuojamos (atsitiktinių?) tekstų – knygų puslapių, straipsnių kultūrinėje spaudoje ištraukų – nuotraukos. Taigi tiesiog tekstų nuotraukos, kai nebeaišku, kas svarbiau – fotografija, vaizdas ar tekstas vaizde?

Aptariamą parodoje M. Jelinskaitė akcentuoja ekspoziciją kaip eklektiškų, chaotiškų vaizdinių srautą. Į jį taip pat retkarčiais įsiterpia tekstų nuotraukos. Šis fotografijų srautas, anot pačios menininkės, turėtų būti priimamas taip, kaip reaguojama į garsą, melodiją. Arba kaip skaitomas tekstas:

[...] sąmoningai redukuoju tradicinę fotovaizdo galią, kad fotografija šioje parodoje būtų ne langas į pasakojimą, kaip nufotografuota tableau vivant versija, o pats pasakojimas⁷.

⁷ Jelinskaitė, M. *Kasdienybė virtualioje vaizdinioje, arba Laisvos mintys apie fotonaratyvo nelaisvę*, p. 6.

Šalia fotografinių (at)vaizdų ar tiesiog ant jų eksponuojamos sovietmečio minkšto plastiko plokštelės su muzikos įrašais; tokios plokštelės būdavo klijuojamos muzikiniuose žurnaluose.

M. Jelinskaitės parodos fragmentas

M. Jelinskaitės parodos fragmentas

Pasakojimą šiuo atveju reikėtų suprasti ne tiek kaip siužetą tiesiogine žodžio reikšme, o labiau kaip kalbos ir jos kuriamos prasmės santykio klausimą. M. Jelinskaitė žiūrovui siūlo matyti ne (tik) parodoje eksponuojamų (at)vaizdų, vaizdinių „turinį“, o tų (at)vaizdų, vaizdinių, netgi nuotraukų kaip fizinių objektų, santykių struktūrą. Panašiai kaip ekspresionistinėje arba, pavyzdžiui, OBERIU grupės poezijoje,

eksploatavusioje nesąmonybės estetiką, loginio pasakojimo atsisakymą, gaivališkumą, mąstymą opozicijomis, kontrastų retoriką, ekstazę etc. Taip buvo tarsi plečiama ir gilinama daikto ir žodžio (santykio) reikšmė. Čia praverčia L. Wittgensteino samprotavimai. Pavyzdžiui:

Frege sako: kiekvienas taisyklingai sudarytas sakiny [Satz] turi turėti prasmę [Sinn], o aš sakau: kiekvienas įmanomas sakiny yra taisyklingai sudarytas, o jei jis neturi prasmės, tai tik dėl to, kad tam tikroms jo sudedamosioms dalims mes nesuteikėme jokios reikšmės [Bedeutung]. Net jei būtume įsitikinę, kad tai padarėme.⁸

M. Jelinskaitės fotografinis metodas iš dalies panašus – kalbos logikoje neegzistuoja *neprasmingas* sakiny, kaip ir vaizdinėje logikoje negali būti beprasmiškų (fotografinių) (at)vaizdų, vaizdinių. Negali egzistuoti NEVAIZDAS. Kad ir koks momentinis, spontaniškas, atsitiktinis, nesvarbus, suveltas, fragmentiškas, neįžiūrimas ir ne(be)iš koduojamas atrodis kadras, jis vis tiek nebus beprasmiškas – kaip negali egzistuoti NEVAIZDAS, lygiai taip pat negali būti ir NEPRASMĖS. Net jeigu NEVAIZDAS arba NEPRASMĖ atsirastų ir egzistotų *ex nihilo*, pati *egzistavimo* kategorija jau yra prasminga. Antra vertus, NEVAIZDAS ir NEPRASMĖ, kaip ir NEEGZISTAVIMAS, juk yra sąvokos, todėl kalbos logikoje jos yra prasmingos. Net jeigu neigiame prasmę, patį jos egzistavimą, visa tai neigiame vartodami kalbą, sąvokas. Todėl pačiame neigime, jo (kalbos) logikoje glūdi prasminiai santykiai.

M. Jelinskaitės parodos fragmentas

Beje, atkreiptinas dėmesys į pačios M. Jelinskaitės mintis, jog fotografuodama ji dažnai nepastebi tų vaizdinių detalių ir prasmų, kurias vėliau jos fotokadruose įžvelgia kiti (nes jai svarbus impulsas, fotografavimo veiksmas, būseną, o ne konkretus nufotografuotas (at)vaizdas). Dar verta pažymėti menininkės prisipažinimą, jog ji „užsirašo kadrus“ užrašų knygutėje – dažniausiai tokius kadrus, kurių nespėjo užfiksuoti ar netgi *nedrįso* jų užfiksuoti. Tai fotografijos, tarpstančios atmintyje, netgi veikiančios sieloje. O „sielos“ kategorija patyrimine prasme jau yra problemiška. Per tokią „medijavimo“ sampratą grįžtame prie ketinimų, norų, įsivaizdavimų, jausenų, (į)tikėjimų (kalbinių apibūdinimų, išraiškų) klausimo. Koks yra atvaizdo, vaizdinio ir jį žyminčios kalbos formos santykis? Ar žodis atspindi, atstovauja (at)vaizdui „tiesiogiai“? Šiuos klausimus dar XX a. pirmoje pusėje formulavo L. Wittgensteinas. Pasitelkime filosofo

⁸ Wittgenstein, L. *Užrašai, 1914–1916* / iš vokiečių k. vertė J. Noreikienė. Vilnius: Pradai, 2001, p. 7–8.

vėlyvuoju gyvenimo laikotarpiu plėtotos psichologijos filosofijos pastabas⁹, kuriomis jis bandė psichologinius, ir netgi dvasinius reiškinius (tiksliau visa tai apibūdinančias, išreiškiančias sąvokas) analizuoti (kalbos) logikos principu. Konkrečiau kalbant, L. Wittgensteinas siekė tirti ne fiziologiškai priežastiniu būdu, kai viena menamai išplaukia iš kito, bet konceptualių kalbos semantikos būdu. Filosofas klausia ir aiškinasi, kaip introspekcija sujungia vaizdinius ir kalbą:

Introspekcija niekada negali nuvesti prie apibrėžimo. Ji gali nuvesti tik prie užsiimančio introspekcija psichologinių pasakymų. Jei kas, pvz., sako: „Manau, kad girdėdamas žodį, kurį suprantu, visuomet kažką jaučiu, ko nejaučiu, kai žodžio nesuprantu“, – tai yra pasakymas apie ypatingus jo išgyvenimus. Kitas galbūt išgyvena visai ką kita; o jei abu teisingai vartoja žodį „suprasti“, supratimo esmę nusako jų vartojimas, o ne tai, ką jie gali pasakyti apie savo patyrimus.“¹⁰

M. Jelinskaitės parodai toks L. Wittgensteino suformuluotas kalbos logikos (kalbinių žaidimų, gramatikos semantikos) principas artimas. Vadinamieji dvasiniai dalykai, klausimai, susiję su anapussybės tematika, fotografavimo metode ir pačiose fotografijose juntami, tačiau visa tai netampa atvira scholastika, tiesmukai religinio pobūdžio kūryba. M. Jelinskaitę nuo to (saldumo?) apsaugo ką tik minėta kalbos logikos, kalbos ir tikrovės specifinio, nepaaiškinamo vien fiziologiniu, pozityvistiniu požiūrio tašku, santykio problematika, tam tikra prasme – postfotografijai (plačiąja prasme) rūpima problematika. Tiesa, ji plėtojama ne konvencionalios filosofijos, o performatyvaus fotografavimo būdu. Toks metodas, požiūris nei teigia esant sielą ar anapussybę, nei jas neigia. Jis paradoksalizuoja pačias kategorijas ir, žinoma, fotografijos plastinę kalbą. Taip pat problematizuoja prasmės kūrimo fotografijos (at)vaizde mechanizmus. Beje, požiūris, kai tam tikras reiškinys (teiginys) nurodo į save patį, į savidarą ir savistabą, būdingas vadinamajai postmoderniajai filosofijai ir kultūrai.

M. Jelinskaitės parodos fragmentas

⁹ Wittgenstein, L. *Pastabos apie psichologijos filosofiją* / iš vokiečių k. vertė S. Pučiliauskaitė. Vilnius: Kitos knygos, 2018. Psichologijos filosofijos pastabomis filosofas polemizavo ir kritikavo tuo metu populiarią geštaltpsichologiją. Plačiau apie tai žr. Stasiulis, N. L. Wittgensteino psichologijos filosofija: geštaltpsichologijos kritika. *Logos*, 2019, Nr. 98, p. 6–12, <https://doi.org/10.24101/logos.2019.01>.

¹⁰ Wittgenstein, L. *Pastabos apie psichologijos filosofiją*, p. 70.

M. Jelinskaitės parodos fragmentas

Vietoj apibendrinimo

Kaip galėtume apibendrinti šią parodą? Jeigu L. Wittgensteinas – įsivaizduokime! – būtų apsilankęs M. Jelinskaitės parodoje, jis galėtų pasakyti štai ką:

Bet dabar pasakyk: „Juk galėtų kas nors ką nors jausti net ir tada, kai fiziologiniai ženklai bylotų visai priešingai.“ Na, tada būtent tie, kurie neturi šių skrupulų, turi kitą sąvoką.¹¹

Interesų konfliktas

Autorius deklaruoja, kad jokio interesų konflikto nėra.

Apie autorių

Kęstutis Šapoka – humanitarinių mokslų (menotyros krypties) daktaras, vizualiojo meno kūrėjas, dailės kritikas, Lietuvos kultūros tyrimų instituto ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos tyrėjas. Mokslinių interesų kryptys: šiuolaikinis menas ir ideologija, dailės sociologija, dailėtyros ir dailės kritikos metodologija, meno filosofija, psichopatologinis menas.

ORCID

Kęstutis Šapoka <https://orcid.org/0000-0001-6729-4865>

¹¹ *Ibidem*, p. 426.

Literatūra

- Dobriakovas, Jurijus. Postfotografija: Lietuvos fotografijos evoliucijos akligatvis ar tarpinė grandis? *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2020, Nr. 99: Fotografija: tarpininkės vaidmenys kultūroje / sudarytoja Agnė Narušytė, p. 159–184. <https://doi.org/10.37522/aaav.99.2020.8>
- Jelinskaitė, Malvina. Kasdienybė virtualioje vaizdinioje, arba Laisvos mintys apie fotonaratyvo nelaisvę. *Šiaurės Atėnai*, 2025 m. vasario 14 d., Nr. 3 (1451), p. 6. Taip pat prieiga per internetą <http://www.satenai.lt/wp-content/uploads/2024/12/Nr.3-1451-2025-02-14.pdf> [žiūrėta 2025-02-18].
- Jelinskaitė, Malvina. *Auksas ir žuvis / Gold and Fish* / sudarytojas / compiler Algirdas Šeškus. [Išleido / published by TV Play: atspaudė / printed by Standartų spaustuvė, 2014].
- Stasiulis, Nerijus. L. Wittgensteino psichologijos filosofija: geštalpsichologijos kritika. *Logos*, 2019, Nr. 98, p. 6–12. <https://doi.org/10.24101/logos.2019.01>
- Šapoka, Kęstutis. Auksas ir žuvis: Malvinos Jelinskaitės fotografinio medijavimo praktikos. *Logos*, 2020, Nr. 102, p. 125–135. <https://doi.org/10.24101/logos.2020.14>
- Wittgenstein, Ludwig. *Užrašai, 1914–1916* / iš vokiečių k. vertė Jurgita Noreikienė. Vilnius: Pradai, 2001.
- Wittgenstein, Ludwig. *Pastabos apie psichologijos filosofiją* / iš vokiečių k. vertė Saulenė Pučiliauskaitė. Vilnius: Kitos knygos, 2018.